

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.).

1

בס"ד | גיליון 43

גיליון מורחב

פרשת כי תצא התשפ"א

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה - סיפורים מגדולי ישראל

על שהכשיל את בני ישראל בבגדי כלאים, לא רצתה הארץ לקבלו אחר מיתנו

דברים כ"ב ל"א: "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו".

"מעשה בחייט שלא היה זהיר באיסור כלאי בגדים, ותפר בגדיהם של יהודים בכלאים. אחר פטירתו מצאוהו מוטל באמצע בית החיים. אמרו האנשים ודאי מקרה הוא שלא העמיקו כל כך את הקבר באדמה, ובאה חיה רעה וגררה אותו ממקומו. חזרו וקברו אותו בכבוד הראוי בעומק.

למחרת שוב מצאוהו בחוק, תמהו ואמרו אין זה לחנם, הלכו וסיפרו הדברים לרב העיר שהיה אדם גדול. הלך הרב לבית החיים וערך תפילה כדי שהחייט יודיעו על איזה עוון אין הארץ רוצה לקבלו. פתח החייט פיו ואמר, כי עונש זה מגיע לו על שהכשיל את בני ישראל בבגדי כלאים, ומאחר שהארץ היא מלבוש האדם אחרי מותו – אין היא רוצה לקבלו, והרב התפלל שהאדמה תקבלו ויתן דין בעולם הבא".

(ילקוט מעם לועז ויקרא עמוד ר"ד, הובא ביגדיל תורה, דברים עמוד תכ"ד)

המלווה בריבית שנענש בנחשים

דברים כ"ג כ': "לא תשיך לאַחִיקָה נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֶכְל נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׂךְ".

אמר רבינו (הגר"ש ואזנר זצ"ל) שמצווה לפרסם סיפור זה ברבים. וכך המעשה, קברן אחד לאחר שעסק בקבורתו של נפטר אחד, כשהגיע לביתו ראה שאבד לו הארנק ובו סכום מאוד גדול של כסף, לאחר מחשבה הבין שהכסף נפל לו בעת שקבר את המת. פנה הקברן לרבינו (הגר"ש ואזנר זצ"ל) ושאלו, האם מותר לפתוח את הקבר להוציא את הכסף, כיון שמדובר היה בסכום גדול, התיר רבינו לפתוח את הקבר אחר בקשת מחילה מהנפטר לפני שיתחיל המת להתנוון, וכך עשה.

כשפתח הקברן את הקבר נבהל מאוד כשראה שם ג' נחשים שמכשיים ואוכלים את בשר הנפטר, למרות שכבר ראה אי אלו מחזות זוועה בחייו, אבל כזה דבר נורא ומזעזע לא ראה. מזועזע עד עמקי נשמתו, סגר מיד את הקבר, ובא לרבינו לספר לו את המחזה הנורא שראה.

שאל רבינו את הקברן מה שם הנפטר, והקברן אמר לו את שמו, אמר לו רבינו אני מכיר את האיש והוא היה מלווה בריבית, והוכחתי אותו כמה פעמים, ולא שמע, וזה עונשו, לכן מצוה לפרסם את הסיפור הזה למען ישמעו ויראו. וזה שנענש בנחש שהרי הוציא הכתוב את האיסור בלשון "לא תשיך" (דברים כ"ג כ') והאיש שמלווה בריבית הוא נושך את אחיו וכנגד זה נענש בעונש של נשיכת נחש, ה' ישמרנו ויצילנו.

(פדה נפשי עמוד ע"ד, בשם בעל "שבט הלוי" זצ"ל)

הטלית מגינה בעולם האמת

דברים כ"א כ"ג: "... פי קבור תקַבְּרוּנו...".

הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע, היה מעורר את הנערים שהגיעו למצוות והחלו להניח תפילין, שיקבלו על עצמם שלא לשוחח בדברי חולין כל עוד התפילין עטורים לראשם. אחד הבחורים שהצליח לשמור על קבלה זו, והגיע בסייעתא דשמיא ליום נישואיו, נשאל ע"י הרבי האם יהיה מוכן לקבל על עצמו שלא לשוחח בדברי חולין גם בהיותו מעוטף בטלית לאחר החתונה. החתן הסכים, והקפיד מאוד שלא לשוחח שיחת חולין עם הטלית והתפילין. ואז סיבר הרבי את אוזנו של החתן הווא, ואמר לו דבר נורא! כאשר תגיע לבית דין של מעלה, ויתחילו לדון בעניינך, ואימת הדין תהיה נוראה, תוכל להשיב כדלהלן: כדרך כל נפטרי ישראל (כמובא בשו"ע י"ד סימן שנ"א), גם אנוכי עטוף בקברי בטלית שבה התפללתי כל ימי חיי, וכיון שבחיי חיותי הקפדתי שלא לשוחח בדברי חולין בעת שאני עטוף בה, רק בדברי תורה, הרי גם עכשיו אני מבקש מבית דין של מעלה לא לשוחח עימי אלא בדברי תורה, ואבקש רשות שלא לדבר על יתר המעשים שעשיתי בעולם התחתון!...

כן מסופר על הס"ז זי"ע שכאשר הטלית גדול שלו נתבלתה, החליטו בעלי הבתים בעיר לבוב להחליפה בטלית חדשה, אך כאשר הביאו לו את הטלית החדשה סירב הס"ז להתעטף בה, ונימק זאת בכך שהטלית הישנה תוכל להעיד עליו בבית דין של מעלה שלא היו לו מחשבות זרות בתפילת שמונה עשרה...

לא רצה שתחלץ הנעל מעל רגלו – סבל כאבים ברגלו

דברים כ"ה ט': "וַנִּנְשֵׂהּ בַמָּתוֹ אֶלְיוֹ לְעִינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעְלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וַיִּרְקֶה בְּפָנָיו וַעֲנָתָה וְאָמְרָה כִּכָּהֵן יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בַּיִת אֲחִיו".

היה אחד שלא חלץ לאשתו, וסבל מכאבי רגלים קשים עד שלא היה יכול להלך ברגליו, ולאחר שחלץ נתרפא.

(ספר יש נוחלין לאבי השל"ה הקדוש)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח:).

2

בס"ד | גיליון 43

גיליון מורחב

פרשת כי תצא התשפ"א

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה - סיפורים מגדולי ישראל

קישט עצמו בבגד החשוב, ולאשתו הביא הבגד הגרוע ועל שהלך בדרך הפוכה – הראו לו תיבות הפוכות

דברים כ"ב ה': "לא יִהְיֶה כְּלֵי גִבּוֹר עַל אִשָּׁה וְלֹא יִלְבַּשׂ גִּבּוֹר שְׂמֹלֶת אִשָּׁה כִּי תוֹעֵבֶת ה' אֱלֹקֶיךָ כָּל עֲשֵׂה אֱלֹהִים."

מעשה בחסיד אחד שיצא לשוק לקנות טאקה אחת של משי בשביל בגד שבת לעצמו, וטאקה אחת של משי בשביל בגד לאשתו, וקנה שתיהם שוין בגוון אחד ורק האחת מעולה בזיוה והדרה כפליים על חברתה, והוא נתן האחת המשובחת יותר לתופר בשוק שיתפור אותה בגד לעצמו, והשנית הגרועה הביא לאשתו שתתפור אותה בגד לעצמה, והתופר הביא לו הבגד בערב שבת בסוף היום קודם שהלך לקבלת שבת והוא לקחו מיד התופר וביך עליו שהחיינו, ולבשו והלך לבית הכנסת ולא ראתה אותו אשתו כי היתה עסוקה בצרכי שבת, והיא גם כן לבשה בגד החדש שלה וקבלה שבת בנרות, ובבוא בעלה מבית הכנסת ראתה הבגד של בעלה משובח על שלה כפליים, וחרה לה מאד על אשר לקח החשובה לעצמו והביא לה הגרועה, ותאמר לו הקשוט נאה לאיש או לאשה? ויאמר לאשה. ותאמר א"כ למה אתה לקחת המפוארת להתקשט בה ולי הבאת הגרועה?

ויאמר, אני קשטתי עצמי לכבוד שבת כי זה הבגד הוא ללבשו בשבת, ותאמר אף על פי כן הקשוט ראוי לי ולא לך, ונעשה ויכוח ביניהם בדבר זה עד השינה. והנה אחר שישן חלם שראה נייר אחד לבן כתוב עליו תיבת "יגל" באשורית ותחתיה תיבת "אש", ויקץ ותפעם רוחו כי אמר תיבת "יגל" הוא סימן טוב לשמחה וגילה, אך תיבת "אש" דין הוא ויצטער ממנה, והלך אצל הרב לפתור לו החלום ויספר לו חלומו לפתור אותו, וישאלהו הרב אם היה לך בזו הלילה ריב עם אנשי ביתך, ויאמר לאו, אלא רק ויכוח דברים היה ביני לבין אשתי, וישנו בויוכוח זה.

ויספר לו על מה היה היוכוח והבין הרב פתרון החלום.

ויאמר לו הרב, מן השמים הראו לך שהאמת עם אשתך, והיה צריך שתתן לה את הטאקה המהודרת להתקשט היא בה ואתה תיקח את הגרועה, ותיבת "יגל" היא ראשי תיבות "לא ילבש גבר" ותיבת "אש" היא ראשי תיבות "שמלת אשה", שהגידו לך זו הטאקה אשר לבשת ראוי שתהיה שמלת אשה, ואתה הגבר לבשת שמלה הראויה לה, והראו לך דבר זה בראשי תיבות למפרע, להורות לך כי אתה הלכת בדרך הפוך שקשטת עצמך בבגד החשוב, ולאשתך הבאת בגד הגרוע.

נמצינו למידין אם האדם קונה בגד לעצמו ולאשתו ולא נזדמן לו לקנות שניהם, מן החשוב, אלא נזדמן לו אחד חשוב ואחד גרוע, שיכבד אשתו בבגד החשוב והוא יקח הגרוע, ועל כיוצא בזה קאמר שיכבד אשתו ובניו במנה שהיא חשובה יותר מן המנה שיש לו לעצמו, כי להם הקדימה בדבר החשוב וכמ"ש באותו המעשה.

(בן יהוידע חולין דף פח:)

מדוע יש למחות את זכר עמלק ומדוע נאמר בו "לא תשכח"

דברים כ"ה י"ט: "וְהָיָה בְּהֵנִיחַ ה' אֱלֹקֶיךָ לְךָ מִכָּל אֲיִבֵיךָ מִסְבִּיב בְּאַרְצָךְ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לְךָ נַחְלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה אֶת זְכַר עַמְלָק מִפְּתַח הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח."

"... וגם היה מחתך עורלותיהם של ישראל שע"י קבלת האלוהות כמדובר לכוונה שיבואו ישראל ח"ו לבעט באלהותו כיוון שהיה יכולת ביד עמלק לשלוט בדבר שע"י מתקבל אדם אלהותו, נמצא שלא היה בא להילחם לחלוק עם ישראל כשאר האומות, כי אם לחלוק על הקב"ה, וזהו הטעם שציווה הקב"ה עליו דווקא למחותו מן העולם יותר משאר האומות, והוא מדה כנגד מדה, הוא בא לחלוק עם מי שנקרא אלוקים חיים ומלך עולם, ימחה מן החיים, שלא ימצא אחד מהם ניכר בין החיים.

עוד אמר עליו "לא תשכח" דכיוון שבא לחלוק עם מי שאין לפניו שכחה, מדה כנגד מדה, 'תמחה את זכר עמלק לא תשכח'."

(סמוכים לעד)

מרגליות

מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

צרעת לצרי עין

דברים כ"ב ב': "ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו ואספתו אל תוך ביתך והיה עמך עד דרש אחיך אתו והשבתו לו".

ואספתו: "ב' במסורה. ואספתו אל תוך ביתך. ואספתו מצרעתו (מ"ב ה' ו'). זהו שדרשו (ערכין טז, א) נגעים באים על צרי עין שאינו רוצה להשאל כליו ואומר אין לו ולמחר נגעים באים על ביתו וצוה הכהן ופינו את הבית ומוציאין את הכלים ורואין הכל שיש לו. וזהו ואספתו אל תוך ביתך, שמאסף כליו אל ביתו ואינו משאלם, ואספתו מצרעתו שצרעתו באה עליו...".

(בעל הטורים)

קלון וחרפה כנגד קלון וחרפה

דברים כ"ב י"ג-ט: "כי יקח איש אשה ובא אליה וישנאה: ושם לה עלילת דברים והוציא עליה שם רע ואמר את האשה הזאת לקחתי ואקרב אליה ולא מצאתי לה בתולים: ולקח אבי הנער ואמה והוציאו את בתולי הנער אל זקני העיר השערה: ואמר אבי הנער אל הזקנים את בתי נתתי לאיש הזה לאשה וישנאה: והנה הוא שם עלילת דברים לאמר לא מצאתי לבתך בתולים ואלה בתולי בתי ופרשו השמלה לפני זקני העיר: ולקחו זקני העיר ההוא את האיש ויסרו אותו: וענשו אתו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה כי הוציא שם רע על בתולת ישרא' ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו".

"... ולפי שהאיש הזה חשב לעשות קלון וחרפה רבה לאבי הנערה ואמה באמרו שזנתה בביתם וחשב לפטרה מבלי כתובה ושישלחה מביתו ביד ריקניות, וחשב כל זה כדי לגרשה ולהרחיק ממנו לשנאתו אותה, לכן גזרה התורה עליו ג' מיני עונשים וכולם מדה כנגד מדה, כי אם חשב לעשות קלון וחרפה לקרובי אשתו יהיה ענשו - ויסרו אותו, רוצה לומר בב"ד יענשוהו במלקות ברצועה כדי שיפחתו מעלתו וחרפתו לא תמחה. וכנגד המוהר שחשב להפסידה ולגזול ממנה, שהוא חמשים כסף, יהיה ענשו מאה כסף שהוא כפל המוהר ויתנו אותם לאבי הנערה לא לנערה עצמה, לפי שהיא ברשותו ותקחם אחרי כן. וכנגד מה שחשב לפטרה ולהסירה מעליו, אמר 'ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו', כי עם היות לו רשות לגרש את אשתו כשירצה, עתה לא יגרשה כל ימי חייו".

(אברבנאל)

מדה כנגד מדה בדף היומי

קיים דברי המשנה גבי אתרוגים – והעשיר מהם

סוכה דף מה: "מיד תינוקות שומטין את לולביהן (רש"י: הגדולים שומטין את לולבי הקטנים מידם בשביעי) ואוכלין אתרוגיהן (רש"י: של תינוקות, ואין בדבר לא משום גזל, ולא משום דרכי שלום, שכך נהגו מחמת שמחה)".

מיד תינוקות שומטין כו': "... דאמרינן (בויקרא רבה ל"ז ב'): מעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני, והקניטתו אשתו וברח, ולא היה לו במה להתפרנס, בשביעי של ערבה הלך ושמט אתרוגין מיד התינוקות, כדתנן תמן: מיד התינוקות שומטין כו', והיה אותו חסיד עובר בספינה דרך כך אחד, והוצרכו לבית המלך לאתרוגין דמצוה לרפואה, ומכרן ביוקר גדול, וחזר לביתו, אלמא: דגדולים שמטי ליה מיד התינוקות".

(רש"י דף מו:)

כפי הנאת העני, כך הוא השכר

דף מט: "ואמר רבי אלעזר: אין צדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה, שנאמר: זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד".

ובמעיל צדקה (אות אלף רצ"ד): "עיינן במאמר זה בספר "זקן אהרן" (דף קכו ע"ד) זה לשונו: ולעניות דעתי נראה "אין הצדקה משתלמת אלא לפי גמילות חסדים שבה", כאומר רז"ל לעורר לאדם בדברים אלו. כשנותן אדם צדקה יחזור אחר העני המצטרך אותה יותר מחבירו, כמו שמקרב הנאתו יותר, או שיש לו טיפול בנים הרבה. ומתגדל עמהם הגמילות חסד. וזהו "אין הצדקה משתלמת אלא לפי גמילות חסדים שבה", שאם עם אותה צדקה הגדיל עמה הגמילות חסדים כמו שחקר ונתן למצטרך יותר, כך תשלומו! ואם תחקור כשאתה נותנה - כיון שמידי יוצא הממון לשם צדקה והמקבלה עני הוא, יש לי שכר הרבה - דע שאינו כן. אלא כפי הנאת העני, כך הוא השכר".

עולם כנגד עולם

שם: "ואמר רבי אלעזר: כל העושה צדקה ומשפט - כאילו מילא כל העולם כולו חסד, שנאמר: אוהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ".

פירוש: לכאורה יפלא, מדוע על שגמל חסד או עשה משפט אם אדם אחד, יחשב לו כמי שמילא את כל העולם כולו חסד? ונ"ל בס"ד ע"פ מה שלמדנו (תנחומא פקודי סימן ג', זוהר לך לך דף צ:): שהאדם נקרא עולם קטן, ועל ש"מילא" את האדם שהוא עולם קטן בחסד ומשפט, נחשב כמי שמילא את העולם הגדול בחסד ומשפט. עולם כנגד עולם.

מרגליות

מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה

דברים כ"א ט"ו: "כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וילדו לו בנים האהובה והשנואה והיה הבן הבכור לשנואה".

"כי תהיין לאיש (כ"א ט"ו) שנו רבותינו מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, 'וראית בשביה אשת יפת תואר' מה כתיב אחריו? 'כי יהיה לאיש בן סורר ומורה', וכן מצינו בדוד על שחמד מעכה בת תלמי מלך גשור יצא ממנו אבשלום, וע"י נהרגו כמה רבבות ונהרג שמעי ושבע בן בכרי ואחיתופל, אחריו מה כתיב? 'וכי יהיה באיש חטא משפט מות' אם נוצל מזו לא ינצל מזו, למדנו שמצוה גוררת מצוה, שנאמר: 'כי יקרא קן צפור' 'שלח תשלח', מה כתיב אחריו? 'כי תבנה בית חדש ועשית מעקה', ותזכה לכרם 'לא תזרע כרמך', לזרוע שדה 'לא תחרוש בשור ובחמור', ותזכה לבגדים נאים 'לא תלבש שעטנז', ותזכה לציצית 'גדלים תעשה לך', ותזכה לאשה ובנים 'כי יקח איש אשה חדשה'.

ארבע מדות בדרך ארץ, יש נושא אשה לשם זנות ויש נושא אשה לשם ממון ויש נושא אשה לשם גדולה ויש נושא אשה לשם שמים. נשא אשה לשם זנות יוצא ממנו בן סורר ומורה, שנאמר: וראית בשביה וסמך ליה בן סורר ומורה. **נשא אשה לשם ממון לסוף מצריכין אותו לאחרים**, שכן מצינו בבני עלי שנשאו נשים [שלא] כראוי להם וכתוב והיה כל הנותר בביתך וגו'. **נשא אשה לשם גדולה לסוף מעמידין עליו מבית משפחה שממעיט זרעו אחריו**, שכן מצינו ביהושפט מלך יהודה שראה אחאב מלך ישראל שהיו לו שבעים בנים ונתחתן בו וכתוב 'ועתליה אם אחזיה ראתה כי מת בנה ותקם ותאבד את כל זרע הממלכה', משל לשני בני אדם שניהם ממשפחה אחת אחד עני ואחד עשיר היה לו לעשיר לישא וליתן עם העני והוא לא עשה כן והלך ונדבק בשאין ראוי לו, שנאמר: הלוא אב אחד לכלנו וגו' מדוע נבגד וגו' בגדה יהודה וגו' לפיכך יכרת ה' לאיש אשר יעשנה וגו'. והנושא אשה לשם שמים לסוף יוצאין ממנו בנים שמושיעין את ישראל, צא ולמד מן עמרם שנשא אשה לשם שמים ויצאו ממנו משה ואהרן שהרבו תורה ומצות לישראל, וכן בעובד בן שלמון יצאו ממנו דוד ושלמה, ועל כיוצא בהן נאמר: כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עשה עומדים לפני נאם ה' כן יעמוד זרעכם ושמכם".

(ילקוט שמעוני דברים רמז תתקכ"ה)

כפי מה שמתנהג הוא עם ה', כן אשתו מתנהגת עמו

"התלמיד חכם כפי מה שמתנהג הוא עם הקב"ה, כן אשתו מתנהגת עמו..."

(מדבר קדמות מערכת אות נו"ן ערך נשים)

שלוח הקן סגולה לבנים

דברים כ"ב ז': "שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארבת ימים".
... ובמדרש אם תקיים מצות שלוח הקן אם אין לך בנים יהיו לך בנים, ונ"ל כי ידוע, כי חשוכי בנים הם אבירי לב בטבע, ומי שיש לו בנים רגיל להיות רחמן ומרגיש בצער חבריו, וזו מדה כנגד מדה שהרגיל במדת רחמנות ע"י שילוח הקן ויזכה לבנים".

(שו"ת כתב סופר יו"ד סימן קי"ט)

עונש עמון ומואב על מעשיהם לישראל

דברים כ"ג ד-ז': "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם: על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך: ולא אבה ה' אלקיך לשמע אל בלעם ויהפך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלקיך: לא תדרש שלמים וטבתם כל ימך לעולם".

"... והענין הוא שהקיבוץ המדיני שהוא קיום העולם הוא קיומו ועיקרו על זאת המצוה שאי אפשר שיהיה הקיבוץ המדיני ולא יושלם סידורו אלא בהיות בני המדינה עוזרים זה לזה, וגומלים חסד זה לזה במלאכות ובפעולות כנודע, שאם לא יעזרו זה לזה או ינגדו זה לזה, יפסיד הקיבוץ המדיני, ולזאת הסיבה נדרחקו בני עמון ומואב מלבוא בקהל, מדה כנגד מדה, הם לא רצו לעשות עם ישראל ג"ח כי לא קדמו אותם בלחם ובמים ג"כ נעשו שלא יהיה להם קיבוץ מדיני עם ישראל, ולא יבואו בקהל מדה כנגד מדה..."

(אהבה בתענוגים על מסכת אבות א' ה')

המדקדק ואינו גומל חסדים סופו שיצטרך לחסדי הבריות

דברים כ"ב ג': "וכן תעשה לחמרו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבדת אִחִיךָ אֲשֶׁר תֵּאבֵד מִמֶּנּוּ וּמִצִּאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם".

"מי שאבדה לו אבידה, ופגע באבידתו ובאבידת חבריו, אם יכול לחזור את שתייהן חייב להחזירם; ואם לא, יחזיר את שלו, שאבידתו קודמת אפילו לאבידת אביו ורבו, כדדרשינן מאפס לא יהיה בך אביון (דברים ט"ו ד). ואע"פ כן יש לו לאדם ליכנס לפנים משורת הדין ולא לדקדק ולומר: שלי קודם, אם לא בהפסד מוכח. **ואם תמיד מדקדק, פורק ממנו עול גמילות חסדים וסוף שיצטרך לבריות**" (היינו לחסדיהם של הבריות והוא מדה כנגד מדה. המלקט).

(שלחן ערוך חו"מ הלכות אבידה ומציאה סימן רס"ד סעיף א')

"וקצתה את כפה כנגד וְשִׁלְחָה ידה"

דברים כ"ה א-ב: "כי ינצו אנשים יחדו, איש ואחיו, וקרבה אשת האחד, להציל את אישה מיד מכהו; וְשִׁלְחָה ידה, והחזיקה במבשיו: וְקָצְתָה, את כפה לא תחוס עיניך".

מרגליות

מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

יריקת היבמה על אי קיום הזרע – טיפה כנגד טיפה

דברים כ"ה ט': "וּנְגַשָּׁה יְבַמְתוּ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְקֵנִים וְחִלְצָה נַעֲלוּ מֵעַל רִגְלוֹ וַיִּרְקֶה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כֹּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו."

"... ופירש הטעם בה"ג וז"ל: מפני מה חולצת נעלו? שכך אמר הקב"ה למשה: אמור ליבם שלא ירצה ליבם, רשע! בגופך היית יכול לקיים ומאנת, לפיכך תחלוץ מנעליך כאבל וכמנודה שדרכן להיות יחפים, וגם מטיפה סרוחה שבגופך היית יכול לקיים לאחיד זרע, לכן וירקה בפניו טיפה סרוחה..."

(הגהות מיימוניות הלכות יבום וחליצה פרק ד' הלכח ח')

עמלק - עיף ויגע ולא ירא אלוקים

דברים כ"ה י"ח: "אֲשֶׁר קָרָד בְּדָרְדָר וַיִּזְנַב בְּךָ כָּל הַנְּחָשִׁים אֲחֵרֶיךָ וְאַתָּה עֵיף וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹקִים."

ואתה עיף: "ואתה עיף ויגע ולא ירא אלוקים, במדה שמדדת בה מדדו לך, מה אתה עיף ויגע ולא ירא אלוקים, אף הוא עיף ויגע ולא ירא אלוקים."

(ספרי דברים פיסקא רצ"ו)

השר עם נשים מתגלגל בשור

דברים כ"ה ד': "לֹא תִחַסֵּם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ."

כתב בריקאנטי טעם שאסור לחסום שור, כי עונש המשורר עם הנשים שירים של טפלות, להתגלגל בשור אם לא שב בתשובה, ומכיוון שלנשמה המגולגלת יש כבר צער שנמצאת בשור, לכן אל יוסיף לה צער שלא תוכל לפתוח את פיה.

ומדוע יש להתגלגל בשור שהרי תכונת השור שאוהב שירה, כמו שהובא ברש"י (סוטה דף מח.) שהשוורים קול שיר ערב עליהן, ולכן מתגלגל בשור בגלל ששר עם הנשים.

(אוצר הידיעות ח"א עמוד תק"ג)

השומר פיו – דבריו יתקיימו

דברים כ"ג כ"ד: "מוֹצֵא שְׁפָתַיִךְ תִּשְׁמֵר וְעִשִׂיתָ כְּאֲשֶׁר נִדְרַתְּ לֵךְ אֲלֶיךָ וְנִדְבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ."

זה השומר על מוצא שפתיו – מוצא שפתיך תשמור – יזכה לך שכל היוצא מפיו יתקיים למעשה – ועשית – ותגזור אומר יוקם.

(היכל הברכה)

המהרהר בנשים - סופו שמתגלגל אח"כ באשה

דברים כ"ב ה': "לֹא יִהְיֶה כָּלִי גֹבֵר עַל אִשָּׁה וְלֹא יִלְבַּשׁ גֹּבֵר שְׂמַלְת אִשָּׁה כִּי תוֹעֵבֶת ה' אֶלְקֶיךָ כָּל עֲשֵׂה אֵלֶּיהָ."

"מדוע שינה הכתוב בלשונו, היה לו לומר לא תלבש אשה שמלת גבר, ולא ילבש גבר שמלת אשה. מביא בסה"ק דברי יחזקאל בשם הג"ד נתן אדלר זצ"ל, לפי מה דאיתא בסה"ק שהמהרהר בנשים, סופו שמתגלגל אח"כ באשה. זה הפירוש 'לא יהיה כלי גבר על אשה', כלי הוא לשון מחשבה, כמו 'נכליהם' ו'יתנכלו', שלא יהיה מחשבת האיש בנשים, על יד כך 'ולא ילבש גבר שמלת אשה' לא יצטרך להתגלגל באשה."

(יגדיל תורה, דברים עמוד ת"ד)

מעשה גורר מעשה ושכר דומה

דברים כ"ב ח': "כִּי תִבְנֶה בַּיִת חֲדָשׁ וְעִשִׂיתָ מַעֲקֶה לַגֹּבֵה וְלֹא תִשִּׂים דָּמִים בְּבִיתְךָ כִּי יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ."

כשם שדרשו על יפת תואר שעבירה גוררת עבירה כך מצוה גוררת מצוה: כשתיבנה איבוס לבהמות אחיד האובדים, תיזכה לבנות בית חדש. וכשם ששמרת אותם מחיות טורפות, תיזכה למעקה השומר מדמים. וכשם שהרחקת שור וחמור אחיד מלהזיק בשדות אחרים, תיזכה לשדות וכרמים לקיים בהם מצות כלאיים. וכשם שטרחת בשור וחמור אחיד, יהיה לך שור וחמור לחרוש שדותיך. ואם טרח בשמלת אחיו, יזכה לטלית נאה לקיים בה מצות גדילים.

(ע"פ רבי פינחס מקוריץ זצ"ל)

אבי הבן הסורר ומורה, נענש על שלא שמע בקול אביו ואמו

דברים כ"א י"ח: "כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אִינּוֹ שָׁמַע בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וַיִּסְרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם."

"כי יהיה לאיש בן סורר ומורה. מדה כנגד מדה שזה האיש אבי בן סורר איננו שומע בקול אביו ובקול אמו שלו. ולזה היה לו גמולו בן סורר. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפי' כ"י."

(חומת אנך פרשת כי תצא)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

השבת אבידה לבעליה מקרבת הגאולה

דברים כ"ב א'-ג': "לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחיק: ואם לא קרוב אחיק אליך ולא ידעתו ואספתו אל תוף ביתך והיה עמך עד דרש אחיק אתו והשבתו לו: וכן תעשה לחמרו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבדת אחיק אשר תאבד ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם."

מצוות השבת אבידה נראה דמקרבת הגאולה. עיין מכות (דף כד.) אמר רב: מסתפינא מהאי קרא ואבדתם בגויים, מתקיף לה ר' פפא, ודלמא כאבידה המתבקשת, דכתיב: תעיתי כשה אובד בקש עבדך וגו'. ולכן השבת אבידה לבעליה מקרבת הגאולה הוא גם כן חזרת אבידה לבעליה, מדה כנגד מדה. ולכן אמרו בבבא מציעא (דף כח:) "משחרב בית המקדש, שיבנה במהרה בימנו, התקינו שיהיו מכריזים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות", כלומר, דהתקינו שיהיו מכריזין להשיב אבידה, ע"י כך עש"ה והכרזה זו עצמה היא קיום מצוות השבת אבידה מועלת שיבנה במהרה.

(גיליוני הש"ס ר"ה דף לא:)

מכיון שהם לא רצו כי ישאו בני ישראל נשים מבנותיהם, נאסר עליהם לשאת בנות ישראל לנשים

פרק כ"ג ד'-ה': "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם: על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך."

"מה מדה כנגד מדה היא זו? ברם, הלא אמרו חכמינו: "גזרו על פתם משום יינם ועל יינם משום בנותיהם" (שבת דף יז:) - אם כן הרי בעצם היטיבו עמוני ומואב לעשות בזה שלא רצו לקדם את ישראל בלחם ובמים, שכן עקב אכילת לחמם היו ישראל באים לידי נשיאת בנותיהם. אלא כוונתם היתה לרעה, שכן יודעים היו כי עתידות כמה מבנותיהם להינשא אי-פעם לאנשים מישראל - הלא הן "שתי פרידות טובות" רות המואביה ונעמה העמונית, אשר סופן להביא טובה לישראל, על כן ביקשו למנוע התקרבות ביניהם ובין ישראל. לפיכך שולס להם מדה כנגד מדה. מכיון שהם לא רצו כי ישאו בני ישראל נשים מבנותיהם, נאסר עליהם לשאת בנות ישראל לנשים; ומכיון שרצו למנוע את בואן של רות המואביה ונעמה העמונית בכלל ישראל, נאמר להם: "עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית" - כדי שרות ונעמה תוכלנה להינשא לאנשים מישראל ולהקים את מלכות בית דוד, אשר לחמה בהם והכחידה אותם."

(ילקוט הלוי הובא במעינה של תורה)

מנעו לחם מישראל, ימנע מהם לחם (היא האשה)

כיוון שלא קדמו בלחם ומים, לא יתקיים בם ואוהב גר לתת לו לחם.

(ע"פ העיון יעקב סנהדרין אות ר"ז)

"יש לדקדק דלכאורה אינה מדה כנגד מדה העונש שלא יבוא בקהל ה' על דבר אשר לא קדמו. ותו דהו"ל לא יבוא עמוני וכו' לא תדרוש שלומם וכו' ע"ד אשר לא קדמו וכו' שכר וכו'. והיה אפשר לומר דהאשה נקראת לחם והזיווג נקראת אכילה, ומשום שמנעו מישראל לחם, גם ישראל הוזהרו למנוע הלחם זו אשה מהם דהגזרה היתה על הזכרים."

(פני דוד)

רצו לגרום לביאות אסורות - נאסרו בביאות מותרות

במדרש תנחומא (פינחס סימן ד') איתא, שתי אומות קדמו ישראל בעבירה מואב ועמונים. ונ"ל בס"ד, דעל שהעמונים והמואבים רצו לגרום לישראל ביאות אסורות, מדה כנגד מדה, נאסרו בביאות מותרות, ולכן אינם יכולים לבוא בקהל.

(בעמח"ס מנחה קטנה)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

ז

בס"ד | גיליון 43

גיליון מורחב

פרשת כי תצא התשפ"א

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

החיוב לזכור בכל יום את ענין

המדה כנגד מדה ושכרו

דברים כ"ד ט': "זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים".

פירוש: הרשב"ם ביאר (ד"ה בדרך בצאתכם ממצרים): "שאל"פ שהיו טרודים ללכת, העם לא נסע עד האסוף מרים וכל שכן שאר בני אדם". ולפי דבריו נתבאר חידוש גדול.

בין ששת הזכירות היומיות (המופיעות בהרבה סידורים לאחר תפילת שחרית), נתחייבנו לזכור: "זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים" (דברים כ"ד ט'). רוב המפרשים מבארים שעלינו לזכור כיצד נענשה מרים על שדיברה באחיה משה. על אף שנתכוונה לטובה ועל אף שמשה רבינו העניו באדם לא הקפיד עליה, עדיין היה נחשב הדבר ללשון הרע. אך לפי הרשב"ם הנ"ל נתחייבנו לזכור את ענין השכר שזכתה לו מרים, וכפי שמלמדת הגמ' בסוטה (דף ט:): "... וכן לענין הטובה, מרים המתינה למשה שעה אחת, שנאמר: ותתצב אחותו מרחוק, לפיכך נתעכבו לה ישראל ז' ימים במדבר, שנאמר: והעם לא נסע עד האסוף מרים". ומכאן החיוב לזכור בכל יום את ענין המדה כנגד מדה והשכר הבא בעקבותיו!

התלוננו על הלחם השמימי - נהפך להיות לחם ארצי

דברים כ"ג ל"ד: "ויגדו תהיה לך על אֲזַנְךָ וְהָיָה בְשִׁבְתְּךָ חוּץ וְחִפְרָתָה בְּהַ וְשִׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת צְאֲתְךָ".

"ומנין היה להם צואה, והלא המן היה נבלע באיברים, שנאמר: 'לחם אבירים' (תהלים ע"ח כ"ה) - לחם שנבלע באיברים, אז"ל לאחר שסרחו ואמרו: 'ונפשנו קצה בלחם הקלוקל' (במדבר כ"א ה'), שהיה קל ביותר לזה 'קלוקל', זהו 'את צאתך', אתה גרמת לה להיות צואה...". (שפתי כהן)

מי שאינו גומל חסדים לא יבוא אל קהל ה' שכולו חסדים

דברים כ"ג ח': "לא תתעב אדמי כי אחיך הוא לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו: בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה'".

פירוש: התורה כולה חסד כדלמדנו בסוטה (דף יד.): "דרש ר' שמלאי: תורה - תחלתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים". וביבמות (דף עט:): "שלשה סימנים יש באומה זו: הרחמנים, והביישנים, וגומלי חסדים...".

לאדומים ומצרים שלא גמלו חסד עם עם ישראל, נמדד כמדתם, ואינם יכולים לבוא אל קהל ה' שכולו חסד, ולא אל התורה (וקודשא בריך הוא ואורייתא חד הוא) שכולה חסד עד דור שלישי (וטעם שלא הורחקו לצמיתות ממקור החסד אלא רק עד דור שלישי, כיוו שהאדומי - אחיך הוא ומזרעו של אברהם הוא. והמצרים, כיוון שעם ישראל גרים היו בארצם והטיבו להם בראשונה. והא לך ראייה נוספת על חסדו של ה' ושל עם ישראל!).

המכה - יוכה

דברים כ"ה ב': "וְהָיָה אִם בָּן הַכּוֹת הִרְשָׁע וְהִפִּילוּ הַשֵּׁפֶט וְהִקְחָו לְפָנָיו כְּדִי רְשָׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר".

פירוש: פירשו בספרים שהמילה "והכהו" נקראת מימין לשמאל ומשמאל לימין, לומר לך, שמי שמכה את חברו - יוכה בעצמו!

האוצר מה שאין לו לאצור, יפסיד מה שהיה צריך להיות אצור

פרק כ"ב ח': "כִּי תִבְנֶה בַּיִת חֲדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקָה לְגִגְדְּךָ וְלֹא תִשֵּׂם דָּמִים בְּבִיתְךָ כִּי יִפֹּל הַגִּפֹּל מִמֶּנּוּ".

רבינו אפרים עה"ת: "לא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל, מי שאוצר מעותיו וסוגרם לפני אשתו המעוברת, מפלת נפלים". פירוש: מי שאוצר מה שאין לו לאצור, יפסיד מה שהיה צריך להיות אצור.

השר עם נשים מתגלגל בשור

דברים כ"ה ד': "לא תחסם שור בדישו".

כתב בריקאנטי טעם שאסור לחסום שור, כי עונש המשורר עם הנשים שירים של טפלות, להתגלגל בשור אם לא שב בתשובה, ומכיוון שלנשמה המוגלגלת יש כבר צער שנמצאת בשור, לכן אל יוסיף לה צער שלא תוכל לפתוח את פיה.

ומדוע יש להתגלגל בשור שהרי תכונת השור שאוהב שירה, כמו שהובא ברש"י (סוטה דף מח.) שהשוורים קול שיר ערב עליהן, ולכן מתגלגל בשור בגלל ששר עם הנשים. (אוצר הידיעות ח"א עמוד תק"ג)

לרפואה שלמה: בן ציון בן חיה

ההנצחות, הקדשות ופרטים על הספרים 054-251-0336 קו אמריקאי: 646-340-5403

דוא"ל ap@torah24-7.com אתר <https://torah24-7.com/SEFORIM-HEBREW/>

